

Utrecht 2040: versteende metropool of leefbare stad?

Utrecht groeit snoeihard door. Volgens ons stadsbestuur is dat onvermijdelijk. Sterker nog, het wordt omarmd als geweldig en als oplossing om tot betaalbare woningen te komen. Maar hier gaat iets hopeloos mis. Want de extreme groei die nu wordt ingezet leidt ons naar een versteende metropool, waar huizen eerder duurder dan goedkoper gaan zijn. Erger nog, het stadsbestuur en de huidige politiek negeren compleet burgers en buurten. Het moet en kán anders: als we willen kan Utrecht kleinschalig groeien en worden we wél een betaalbare, groene én leefbare stad. Onze oproep is: begin opnieuw en maak dit keer een visie voor onze stad – samen met bewoners, gebruikers en buurtondernemers.

Iedere Utrechter weet dat onze stad in de afgelopen 30 jaar enorm is gegroeid, vooral door de uitbreiding met nieuwbouwwijk Leidsche Rijn. Maar ons stadsbestuur heeft de smaak te pakken en voorziet een vergelijkbare uitbreiding, maar dan als een ‘inbreiding’, namelijk binnen de huidige grenzen van onze stad, in en tussen de bestaande buurten. Daar wist ik niks van, zult u mogelijk denken. Dan bent u de enige niet! In alle stilte heeft ons stadsbestuur een ‘strategie’ uitgestippeld over hoe de toekomst van Utrecht er uit zou moeten zien, vastgelegd in een nota met 217 pagina’s onder de titel Ruimtelijke Strategie Utrecht 2040, afgekort RSU2040. ¹ Met de kleinst mogelijke meerderheid is deze RSU2040 vlak voor de zomer zelfs al vastgesteld door onze gemeenteraad. ²

De toekomst van Utrecht; dat is toch een zaak van alle Utrechters?

Dat vonden een groep Utrechters zelf ook. Direct na het vaststellen van de RSU2040 startten zij een petitie met de oproep om het ‘Toekomstplan voor Utrecht’ in een referendum voor te leggen aan alle Utrechters. Om dat te kunnen afdwingen in de gemeenteraad waren binnen 6 weken 10.000 handtekeningen nodig. ³ Een onmogelijke opgave, want nagenoeg de hele stad was totaal onbekend met de plannen van het stadsbestuur; laat staan dat de Utrechter daar dan al een mening over heeft. Toch gingen de initiatiefnemers aan de slag en het lukte om 7.451 handtekeningen op te halen. ⁴

Een ongelofelijke prestatie, waarvoor hulde, maar formeel te weinig om een referendum af te dwingen. Maar zo zult u denken, dit is toch een belangrijk signaal? De gemeenteraad zal nu toch alsnog ook zelf een referendum willen? Nee dus! Geen enkele politieke partij heeft daar voor gepleit. Dat doen we wel als EenUtrecht, omdat we vinden dat Utrechters zich een mening moeten kunnen vormen over wat voor een stad we willen zijn in 2040 én omdat het huidige voorstel in de RSU2040 rampzalig uitpakt voor een betaalbaar, groen en leefbaar Utrecht.

Op ramkoers; op weg naar een ‘versteende metropool’

Volgens Christen Unie, GroenLinks en D66 moet Utrecht per sé groeien van de huidige ca. 358.000 naar 455.000 inwoners in 2040. Dat zijn ca. 60.000 nieuwe woningen, hoofdzakelijk bij te bouwen in enkele nieuwe stadscentra; met stedelijke dichtheden die nergens nog in Nederland voorkomen. ⁵

¹ Bron: <https://omgevingsvisie.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/zz-omgevingsvisie/koers/2021-07-RSU2040.pdf>.

² Op 15 juli 2021 is de RSU2040 door de gemeenteraad vastgesteld met 24 voorstemmers van de coalitiepartijen CU, GroenLinks en D66 en 21 tegenstemmers van alle andere partijen. Bron: <https://ris2.ibabs.eu/Agenda/Details/Utrecht/dedcc939-ae80-46dc-a5b4-c980f12c082b>.

³ In 2017 heeft de gemeenteraad van Utrecht een referendumverordening vastgesteld die ruimte geeft om in de stad een ‘Raadgevend Referendum’ te organiseren over een eerder genomen Raadsbesluit (Artikel 3.1.). Dat kan alleen op basis van een definitief verzoek van tenminste 10.000 kiesgerechtigde Utrechters (Artikel 2.1.); dat weer uiterlijk binnen 6 weken na een eerste verzoek van tenminste 1.000 kiesgerechtigde Utrechters moet zijn ingediend (Artikel 9.2.). Als de Utrechters uiteindelijk in een referendum het Raadsbesluit afwijzen dan zal de gemeenteraad hierover opnieuw een besluit nemen (Artikel 4.5.). Bron: <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR453582/1>.

⁴ De petitie werd georganiseerd door initiatiefgroep ‘Gezond Stedelijk Wonen Utrecht’ via www.petities.nl. Van de 7.451 handtekeningen waren er formeel 4.252 correct ingevuld op petitie.nl). Meer hierover op: <https://gezondstedelijkwonenutrecht.wordpress.com/>.

⁵ De nieuwe wijk Merwede staat model voor deze aanpak van nieuwe stadscentra. Op de Merwedekanaalzone (deelgebieden 4, 5 en 6) komen 10.000 woningen op een oppervlak van ca. 65 hectare ofwel een woningdichtheid van ca. 154 woningen per hectare. Deelgebied 5 is 24 hectare en bevat in de plannen 6.000 woningen, wat zelfs uitkomt op een extreem hoge woningdichtheid van ca. 250 woningen per hectare. Dat komt nergens nog voor in Nederland. Vanaf 25 woningen per hectare noemen we een wijk al zeer sterk stedelijk (CBS). De hoogst gemeten dichtheid in Nederland is op dit moment (2021) die van het Olympisch Kwartier in Amsterdam met 148 woningen per

Het stadsbestuur (van dezelfde coalitiepartijen) is er zelfs trots op dat Utrecht de snelst groeiende stad van Nederland is.⁶ Een motie in de gemeenteraad om voor de RSU2040 nog een scenario uit te werken met een kleinere en langzamere groei werd resoluut verworpen.⁷ In de gemeenteraad was er geen enkele politieke partij die bezwaar maakte tegen de enorme woningdichtheden waarmee de groei en de inbreiding van de stad gepaard gaat. Sterker nog, er was zelfs geen enkele politieke partij die zich afvroeg of met deze woningdichtheden de stad minder leefbaar en minder groen wordt.

Dit terwijl er genoeg voorbeelden zijn die laten zien dat heel dicht op elkaar of intensief boven elkaar wonen niet bijdraagt aan een leefbare buurt.⁸ Steeds meer kritische experts in de bouwwereld laten weten dat hoogbouw het sociale en fysieke klimaat zelfs verziekt.⁹ Is die kennis dan niet beschikbaar in Utrecht? Blijkbaar niet, want ons stadsbestuur verkoopt de extreem hoge woningdichtheden (en hoogbouw) als een groen duurzaam product. De RSU2040 wordt gepresenteerd als 'de groene stad'. Utrecht gaat 60.000 nieuwe woningen tussen bestaande woningen inbouwen én tegelijkertijd – zo belooft het stadsbestuur – komt er 700 hectare groen bij. Dat zijn meer dan 1.000 voetbalvelden groen.¹⁰

Dat kan niet waar zijn, zult u denken? Helaas, het staat er! Erger nog, tot nu toe wordt het zelfs niet tegengesproken. Als EenUtrecht doen we dat wel en pleiten we voor een eerlijk verhaal: als je hard wilt blijven groeien en met dergelijke extreme woningdichtheden wees dan eerlijk over de gevolgen voor het groen en de leefbaarheid. Als we de huidige politiek z'n gang laten gaan krijgen we in 2040 geen groene leefbare stad, maar een versteende metropool!

De mythe: hard groeien is nodig voor een betaalbare stad

Als huren en kooprijzen de pan uitrijzen zie je de meeste mensen direct denken: dan zijn er dus te weinig woningen. Bouwen dus! Het huidige stadsbestuur kiest inderdaad bewust voor een extreme groei van onze stad. En dan wordt Utrecht betaalbaar? Dat is echt onzin. Het woningtekort is al sinds 1970 redelijk stabiel en neemt de laatste jaren weliswaar iets toe, maar het tekort aan woningen op de markt heeft op zich weinig of géén directe oorzaak-gevolg relatie met de woningprijzen. Dat kun je in menig onderzoek nalezen, o.a. in die van De Nederlandsche Bank.¹¹

Meer bijbouwen zorgt dus niet voor lagere prijzen, eerder voor hogere prijzen! De enorme prijsstijgingen van huur en koop worden vooral veroorzaakt door de steeds grotere financieringsruimte van kopers en huurders op de woningmarkt én omdat de overheid deze woningmarkt te vaak en te veel z'n gang laat gaan en echt veel te weinig harde en afdwingbare (prijz)eisen stelt. Daar zit de crux en daar moeten we iets aan gaan doen. Als het aan EenUtrecht ligt gaan we dat gericht aanpakken.

Een technische kantoorvisie; huidige buurten zijn nu niet leidend

Opvallend is dat in de RSU2040 de 'buurt' niet leidend maar lijdend voorwerp is: 'buurten spiegelen zich aan stadsprofielen'. Op de tekentafels van het stadskantoor worden stadsprofielen ontworpen en daar kunnen bestaande buurten zich dus aan spiegelen? De RSU2040 stelt dat 2 hoofdstructuren leidend zijn, namelijk de 'groenstructuur' en de 'mobiliteitsstructuur'.¹² Opnieuw doet het er niet toe hoe buurten zich organisch zouden willen of kunnen ontwikkelen en wat daar voor nodig is?

hectare (Onderzoek naar leefruimte in steden; Bouwfonds NAW dossier #39). Het ambitieuze stedenbouwkundige plan voor de Sluisbuurt (Amsterdam) komt uit op ca. 200 woningen per hectare (2017).

⁶ Het is nota bene de openingszin van de RSU2040 (pag.9).

⁷ Motie 247 d.d. 15 juli 2021 van PvdD en SP. Alleen voor stemden ook nog CDA, PVV en PvdA (totaal 10 van de 45 stemmen).

⁸ Het RIVM heeft vastgesteld dat het leven in de Randstad vijf jaar wordt verkort door stress, geluidsoverlast, ongezonde lucht en de opwarming van binnenstedelijke gebieden. Bron: <https://www.ad.nl/ opinie/superhoogbouw-funest-voor-ieders-gezondheid~ae29bd1c/>

⁹ Architect en stedenbouwkundige Leo Q. Onderwater stelt dat leven in de Randstad gelijk staat aan het roken van 10 à 15 sigaretten per dag. Wageningen University Research heeft in 2011 vastgesteld dat de luchttemperatuur in Rotterdam door alle hoogbouw op warme zomerdagen 7 graden hoger is dan in de omgeving. Dat zorgt voor een slechtere luchtkwaliteit.

Bron: <https://www.welingelichtekringen.nl/gezond/1269818/mensen-in-de-randstad-leven-gemiddeld-vijf-jaar-korter.html>

¹⁰ Het vergroenen van de stad betekent dat in honderden straten opgeteld 200 hectare groen wordt toegevoegd. Daarnaast wordt 250 hectare groen toegevoegd in de vorm van parken, routes en scheggen en nog 250 hectare landschap om de stad. Bron: RSU 2040, pag. 11.

¹¹ De Nederlandsche Bank, 16 juli 2020: Huizenprijs hangt meer samen met financieringsruimte koper dan met woningtekort (1945-2020). Bron: <https://www.dnb.nl/actueel/algemeen-nieuws/dnbulletin-2020/huizenprijs-hangt-meer-samen-met-financieringsruimte-koper-dan-met-woningtekort/>

¹² De groenstructuur en de mobiliteitsstructuur zijn leidend voor het ordenen van de nieuwe plekken in de stad (RSU2040; pag.10-11).

De RSU2040 negeert de bonte verzameling van 50 tot 100 buurtjes, stadsdorpen en/of (sub)wijken die onze stad nu telt. Sterker nog, zonder enig besef van historische waarden plakt het stadsbestuur 6 nieuwe stedelijke knooppunten (met enorme woningdichtheden) op onze stad, die verder kunnen worden 'ingetekend' met de barcode als toetsingskader en de 'tien-minutenstad' als ultieme doel.¹³

Op die manier een stad ontwerpen is echt niet meer van deze tijd. Het is, als het aan EenUtrecht ligt, tijd om de bestaande buurten leidend te laten zijn voor de verdere ontwikkeling van onze stad.

Een alternatieve toekomstvisie voor Utrecht

Het moet én kan anders. Allereerst moet de huidige RSU2040 volledig van tafel. Alleen dan ontstaat er ruimte voor een goed gesprek over een alternatieve 'sociale, economische en ruimtelijke visie' voor onze stad. De gemeente zou alle Utrechters en Utrechtse organisaties kunnen uitnodigen om mee te doen aan dat gesprek; om gezamenlijk met bewoners, gebruikers en buurtondernemers op zoek te gaan naar wat we willen vasthouden en wat we willen verbeteren op weg naar 2040. Dat is dan de basis zijn voor het uitwerken van de visie met bijv. woningcorporaties, projectontwikkelaars en vastgoedbeleggers. Als EenUtrecht willen we dat gesprek graag enkele 'bouwstenen' meegeven.

Om te beginnen is het dus cruciaal om de bestaande buurten als basis te nemen in het denken over de toekomst van onze stad. Op buurt/stadsdorp of (sub)wijkniveau moeten lokale gemeenschappen zich kunnen ontwikkelen en welke voorzieningen, welk groen en welke mobiliteit/bereikbaarheid is daar dan bijv. (extra) voor nodig? Zo creëren we een netwerk van 'buurten' die samen één Utrecht maken. En welke 'waarden' horen daar dan bij? Regelmatig hoor je Utrechters zeggen dat ze onze stad knus vinden, niet te groot en niet te klein, met het gemak van alle voorzieningen die bij een stad horen, samen met de sfeer van een (groot) dorp. Tegelijkertijd hoor je Utrechters terecht klagen over de onbetaalbaarheid van woningen en bedrijfsruimtes, over het gebrek aan lokale voorzieningen in de eigen buurt en dat zij zich storen aan de ontwikkeling van de (binnen)stad naar een 'pretpark' voor toeristen en tijdelijke passanten. Naarmate je verder weg komt van de tekentafels van het stadskantoor des te vaker hoor je Utrechters zeggen ze geen 2de Amsterdam willen zijn of worden.

Vervolgens is voor ons de kleinschaligheid in buurten belangrijker dan grootschalige stedelijke groei. Stel nadrukkelijk grenzen aan stedelijke groei, bijv. door alleen die groei mogelijk te maken die nodig is voor het huisvesten van Utrechters die hier willen blijven wonen, of willen komen leren en werken. Daarnaast is organisch groeien beter dan volgens een 'bedacht' stedenbouwkundig raster; neem de huidige buurten als basis voor het ontwerpen van een (iets) grotere stad. Plak niet zomaar een nieuw stedelijk centrum op bijv. 'Lunetten Koningsweg' maar ga na hoe je stadsdorp Lunetten mogelijk nog iets kunt laten groeien door plaatselijk kleinschalig te verdichten waarbij je tegelijkertijd de lokale voorzieningen in Lunetten kunt versterken. Ga na wat elke buurt, stadsdorp of (sub)wijk extra nodig heeft aan lokale kleinschalige voorzieningen, bijv. in buurtcultuur, buurtsport en buurtruimtes. Als bewoners in Voordorp vinden dat ze een eigen buurtcentrum missen, hoe is dat dan te ontwikkelen in een Voordorp 2025-2040? Ga ook na wat onze stad nodig heeft om klimaatneutraal te worden, als ook groener, duurzamer, schoner en stiller. Niet alleen in sommige buurten maar in alle buurten.

Laten we leren van het dempen van onze Singel

Kortom, stop de ontwikkeling van Utrecht naar die van een versteende onbetaalbare metropool. Een halve eeuw terug hebben we een deel van onze Singel gedempt en gelukkig recent weer hersteld.¹⁴ Toen was het denken vanuit groei en mobiliteit leidend en werden de leefbaarheid en het historische karakter van Utrecht volledig genegeerd. Dat moeten we geen 2de keer willen. Utrecht is een mooie knusse eigentijdse stad. Laten we dat waarderen als een waarde en waar nodig verder versterken.

Gert Dijkstra, voorzitter/aanjager EenUtrecht

¹³ De nieuwe stedelijke knooppunten zullen hun plek vinden in (1) Leidsche Rijn Centrum, (2) Papendorp, (3) Westraven, (4) Lunetten Koningsweg, (5) USP en (6) Overvecht; verbonden door een hoogwaardig OV-netwerk: 'het wiel met spaken' (RSU3020; pag.13).

¹⁴ Start april 1968. Bron: <https://www.nieuws030.nl/hist030rie/urechtse-raad-stemde-met-grote-meerderheid-voor-demping-singel/>